

Beschermde flora en fauna bestemmingsplangebied Haarzuilens

Inventarisatie en effectbeoordeling

Concept

december 2006

STICHTING ECOLOGISCH ADVIES

DECEMBER 2006

Beschermde flora en fauna bestemmingsplangebied Haarzuilens

Inventarisatie en effectbeoordeling

Concept

december 2006

STICHTING ECOLOGISCH ADVIES

DECEMBER 2006

Beschermde flora en fauna bestemmingsplangebied Haarzuilens

Inventarisatie en effectbeoordeling

Concept

december 2006

Opdrachtgever: Gemeente Utrecht, Dienst Stadsontwikkeling;
contactpersoon Mw. Q. Maseda

Auteur: dhr. J. G. Zwanenburg

STICHTING ECOLOGISCH ADVIES

DECEMBER 2006

Beschermde flora en fauna bestemmingsplangebied Haarzuilens

Inventarisatie en effectbeoordeling

Concept

december 2006

STICHTING ECOLOGISCH ADVIES

DECEMBER 2006

Rapport Stichting Ecologisch Advies (StEA)
nr. L06.XX, Utrecht 2006

Dit rapport kan worden geciteerd als:
J. Zwanenburg, 2006. Beschermd flora en
fauna bestemmingsplangebied Haarzuilens.
Stichting Ecologisch Advies (StEA), Utrecht.

Deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt mits voorzien van
bronvermelding en met instemming van
Stichting Ecologisch Advies.

StEA heeft als doel: het beschermen en
ontwikkelen van de natuur in en om de stad

Stichting Ecologisch Advies
Postbus 1007
3500 BA Utrecht
Tel. 030 - 231 5653
Fax 030 - 238 0582
E-mail stea.utrecht@wxs.nl
<http://home.tiscali.nl/stea.utrecht>

Rapport Stichting Ecologisch Advies (StEA)
nr. L06.XX, Utrecht 2006

Dit rapport kan worden geciteerd als:
J. Zwanenburg, 2006. Beschermd flora en
fauna bestemmingsplangebied Haarzuilens.
Stichting Ecologisch Advies (StEA), Utrecht.

Deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt mits voorzien van
bronvermelding en met instemming van
Stichting Ecologisch Advies.

StEA heeft als doel: het beschermen en
ontwikkelen van de natuur in en om de stad

Stichting Ecologisch Advies
Postbus 1007
3500 BA Utrecht
Tel. 030 - 231 5653
Fax 030 - 238 0582
E-mail stea.utrecht@wxs.nl
<http://home.tiscali.nl/stea.utrecht>

INHOUD

Inhoud	3
1 Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Werkwijze	4
2 Resultaten	6
2.1 Natuurbescherming	6
2.1.1 Flora en faunawet	6
2.1.2 Beschermingsregimes	7
2.1.3 Ruimtelijke ingrepen en de Flora- en faunawet	8
2.1.4 Rode Lijsten	8
2.2 Gebiedsbeschrijving en aanwezige soorten	9
2.2.1 Het plangebied	9
2.2.2 Beschermde en zeldzame soorten	9
2.2.2.1 Vissen	9
2.2.2.2 Amfibieën	14
2.2.2.3 Vogels	15
2.2.2.4 Grondzoogdieren	16
2.2.2.5 Planten	16
2.2.2.6 Weekdieren	18
2.2.2.7 Insecten	19
2.2.3 De veranderingen	20
3 Conclusies en aanbevelingen	21
3.1 Effecten op beschermde soorten	21
3.2 Wettelijke verplichtingen	22
3.3 Aanbevelingen	23
Bronnen	25

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING

De gemeente Utrecht gaat voor het gebied Haarzuilens ten westen van Vleuten een nieuw bestemmingsplan maken. Belangrijkste aanleiding daarvoor is de op handen zijnde landinrichting waarbij agrarisch gebied omgevormd zal worden tot groene recreatiegebieden. Bij het opstellen van een ruimtelijk plan is het van belang om de effecten op de natuur in beeld te brengen. Voor beschermde planten en dieren is dat zelfs verplicht.

De Dienst Stadsontwikkeling van de gemeente Utrecht heeft daarom Stichting Ecologisch Advies opdracht gegeven voor een onderzoek naar de (mogelijk) aanwezige beschermde flora en fauna en een beoordeling van de effecten van voorziene veranderingen in het gebied op deze soorten.

Figuur 1. Ligging van het bestemmingsplangebied Haarzuilens.

1.2 WERKWIJZE

De Flora- en faunawet en aanpassingen daarvan zijn geraadpleegd om te bepalen welke soorten beschermd zijn en in welke mate. Deze informatie is verkregen van de website van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (www.minInv.nl).

Van de provincie Utrecht zijn verspreidingsgegevens verkregen van planten, vissen en amfibieën. Eind november – begin december 2006 is het gebied een aantal malen bezocht. Daarbij is het gebied intensief op vissen geïnventariseerd met behulp van een steeknet (60x40 cm. 4 mm maas). Om de Platte schijfhoren (een beschermd waterslakje) op te sporen zijn van een handvol plekken monsters met waterplanten verzameld en uitgezocht.

Het gebied tussen de Vleutense Wetering en de spoorlijn is in april 2006 door StEA geïnventariseerd, in het kader van een ander project.

Op basis van de verzamelde informatie is het voorkomen van beschermde en bedreigde soorten bepaald. Vervolgens is een beoordeling gemaakt van de effecten van de geplande veranderingen in het gebied, op deze soorten. Wanneer negatieve effecten worden verwacht, zijn verzachtende en compenserende maatregelen voorgesteld. Ook is aangegeven in welke gevallen een ontheffing van de Flora- en faunawet vereist is en welke zaken nader onderzoek vragen.

De beoordeling van de aanwezige vleermuizen en de gevolgen van een nieuwe gebiedinrichting daarop is uitgevoerd door de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ). Dit onderzoek wordt apart gerapporteerd.

2 RESULTATEN

2.1 NATUURBESCHERMING

2.1.1 FLORA EN FAUNAWET

De Flora- en faunawet is in 2002 van kracht geworden. In de wet zijn naast een selectie van planten, vissen en insecten, vrijwel alle vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen beschermd. De Flora- en faunawet verbiedt bepaalde schadelijke handelingen ten aanzien van de beschermde soorten. Deze zijn geformuleerd in de artikelen 8 tot en met 14:

- *Artikel 8: Het is verboden (beschermde) **planten** te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.*
- *Artikel 9: Het is verboden (beschermde) **dieren** te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.*
- *Artikel 10: Het is verboden (beschermde) dieren **opzettelijk te verontrusten**.*
- *Artikel 11: Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of **verblijfplaatsen** van (beschermde) dieren te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.*
- *Artikel 12: Het is verboden **eieren** van (beschermde) dieren te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.*
- *Artikel 13: Het is verboden planten of producten van planten, of dieren dan wel eieren, nesten of producten van (beschermde) dieren te koop te vragen, te kopen of te verwerven, ten verkoop voorhanden of in voorraad te hebben, te verkopen of ten verkoop aan te bieden, te vervoeren, ten vervoer aan te bieden, af te leveren, te gebruiken voor commercieel gewin, te huren of te verhuren, te ruilen of in ruil aan te bieden, uit te wisselen of tentoon te stellen voor handelsdoeleinden, binnen of buiten het grondgebied van Nederland te brengen of **onder zich te hebben**.*
- *Artikel 14, eerste lid: Het is verboden dieren of eieren van dieren in de vrije natuur **uit te zetten**.*
- *Artikel 14, tweede lid: Het is verboden planten behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten in de vrije natuur te **planten of uit te zaaien**.*

Bij artikel 10 is het goed te vermelden dat het hier gaat om het verstoren met de opzet om te verstoren. Het verjagen van dieren valt hier duidelijk onder,

maar het verstoren van dieren tijdens werkzaamheden niet. Het onbedoeld verstoren van beschermde dieren is dus niet verboden.

Bij ingrepen in het landschap zijn vooral de artikelen 8 tot en met 11 van toepassing. Wanneer als verzachtende maatregel bij de uitvoering planten of dieren worden gered en elders teruggezet, is artikel 13 aan de orde. Wanneer bij de inrichting planten worden geplant of ingezaaid, dient met het 2^e lid van artikel 14 rekening gehouden te worden.

2.1.2 BESCHERMINGSREGIMES

Omdat een aantal beschermde soorten zeer algemeen voorkomen, worden hun verblijfplaatsen bij veel ingrepen verstoord. Voor al deze ingrepen zou dus een ontheffing van de Flora- en faunawet moeten worden aangevraagd bij het ministerie van LNV. Omdat dit bij initiatiefnemers en overheid een werklust veroorzaakte die niet in verhouding was met het natuurbelang en omdat vrijwel alle aanvragen werden gehonoreerd, zijn er gevallen voor vrijstelling in de wet opgenomen. In de situaties waarop deze van toepassing is, is het niet nodig een ontheffing aan te vragen. Na een lange voorbereiding zijn deze wijzigingen van diverse Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB) op 22-02-2005 in de Staatscourant gepubliceerd. Kern van de wijziging is het onderscheiden van drie beschermingsregimes:

1. Beschermde soorten. Voor algemene en onbedreigde soorten geldt een vrijstelling van diverse verbodsbepalingen in geval van bepaalde maatschappelijke activiteiten, waaronder bouw van woningen/bedrijven. Wel dient zorgvuldig met alle planten en dieren te worden omgegaan (artikel 2 van de Flora- en faunawet).
2. Overige soorten. Voor minder algemene soorten geldt deze vrijstelling alleen wanneer gewerkt wordt volgens een gedragscode met betrekking tot de uitvoering van werkzaamheden en gebruik, die door de minister is goedgekeurd.
3. Streng beschermde soorten. Zeldzame en bedreigde soorten die vermeld staan in de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn of de lijst die door het ministerie van LNV is opgesteld. Voor deze soorten gelden een vrijstellingen van de Flora- en faunawet wanneer in geval van bestendig beheer volgens een goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Bij ruimtelijke ingrepen zijn handelingen waarbij ten aanzien van deze soorten de verbodsbepalingen van de wet overtreden worden, wel ontheffingsplichtig.

Bij de AMvB zijn de soorten per regime in 3 tabellen opgesomd. Inmiddels is het gebruikelijk te spreken over bijvoorbeeld “de soorten van tabel 1” in plaats van “de beschermde soorten”.

2.1.3 RUIMTELIJKE INGREPEN EN DE FLORA- EN FAUNAWET

In de Algemene Maatregelen van Bestuur van 22-02-2005 is voor een aantal activiteiten van maatschappelijk belang vrijstellingen van de Flora- en faunawet geformuleerd. Allerlei ruimtelijke ingrepen als aanleg van infrastructuur en woningbouw vallen hieronder, maar ook handelingen die vallen onder de term 'bestendig beheer'. Dat betekent dat voor de onbedreigde soorten uit tabel 1 van de AMvB de vrijstelling van toepassing is. Er hoeft dan geen ontheffing van de Flora en faunawet te worden aangevraagd.

Voor de 'overige soorten' (tabel 2 AMvB) is de vrijstelling van toepassing indien er volgens een officiële gedragscode wordt gewerkt. Voor zover bekend is er nog geen (concept) gedragscode voor bouwactiviteiten. De Unie van Waterschappen heeft wel een gedragscode opgesteld, welke op 9-11-2005 ter goedkeuring is voorgelegd aan de minister van Landbouw Natuur Voedselkwaliteit. Deze gedragscode kan worden gevolgd bij ingrepen aan wateren. De gedragscode is op dit moment (november 2006) echter nog niet officieel.

Voor verstoring van de streng beschermde soorten (tabel 3 AMvB) in geval van ruimtelijke ontwikkeling, dient wel een ontheffing te worden aangevraagd. Voor de beoordeling daarvan geldt de 'zware toets' waarbij naast het voortbestaan van de soort ook het ontbreken van een alternatief, een duidelijk maatschappelijk belang en een zorgvuldige handelswijze worden beoordeeld. Een bestemmingsplan zelf is een 'stuk papier' wat de Flora- en faunawet niet kan overtreden, ook al zijn er maatregelen opgenomen die bij uitvoering een overtreding betekenen. Het is toegestaan om in een bestemmingsplan ingrepen op te nemen waarvoor een ontheffing van de Flora- en faunawet verplicht is. De voorwaarde is wel dat er voldoende zicht is op het verlenen van de ontheffing. Wanneer bijvoorbeeld een essentieel habitat van een streng beschermde soort in het bestemmingsplan verdwijnt zonder dat er naar alternatieven is gekeken en zonder dat er wordt gecompenseerd, dan keurt de provincie het plan niet goed.

2.1.4 RODE LIJSTEN

Voor een aantal soortgroepen in Nederland zijn Rode Lijsten opgesteld. Soorten die in hun voortbestaan in Nederland bedreigd zijn worden op de Rode Lijst geplaatst. Binnen de lijst zijn, afhankelijk van zeldzaamheid en achteruitgang, verschillende categorieën onderscheiden: 'gevoelig', 'kwetsbaar', 'bedreigd', en 'ernstig bedreigd'.

De relatie tussen de Flora- en faunawet en de Rode Lijsten is een bron van veel verwarring. Terwijl de Rode lijsten een uitstekende indicatie geven van de soorten die bescherming behoeven, hebben deze lijsten niet of nauwelijks een

rol gespeeld bij de samenstelling van de soortenlijsten voor de Flora- en faunawet. Binnen de beschermde soorten loopt de indeling van de bovengenoemde drie beschermingsregimes wel in de pas met de Rode lijsten. Door de gebrekkige relatie tussen beide instrumenten zijn veel Rode Lijstsoorten niet beschermd.

2.2 GEBIEDSBESCHRIJVING EN AANWEZIGE SOORTEN

2.2.1 HET PLANGEBIED

Het bestemmingsplangebied Haarzuilens is een kleine 8½ km² groot. Het gebied is in **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** weergegeven. Centraal ligt het landgoed Haarzuilens, bestaande uit oud loofbos, grote waterpartijen en een hertenweide. In het zuidelijke deel bevindt zich een golfbaan met grasvelden. Om het landgoed ligt de Polder Haarrijn, een agrarisch gebied met grasland als belangrijkste grondgebruik. Het westelijk en noordelijke deel is open, vrijwel boomloos, grasland. In het (noord)oostelijk deel bij Ockhuizen, worden de graslanden afgewisseld door boomgaarden, hagen en bosjes. Ook het gebied ten weerszijden van de Joostenlaan is door beplanting halfopen van karakter, de gras- en akkerpercelen zijn echter groter dan in de polder Haarrijn. Dit hangt samen met de hogere maaiveldligging (vanaf 0,5 +nap.) vergeleken met de overzijde van de Thematerweg, waar het maaiveld lager dan 0,5 m -nap ligt en dus meer sloten nodig zijn voor de afwatering. Het gedeelte ten zuiden van de Parkweg wordt gekenmerkt door grote fruitteeltbedrijven en grootschalig en intensief grasland. In het gebied lopen enkele restanten van oude stroomgeulen van de Oude Rijn: de Heycop, de Vleutense wetering en de Bijleveld.

2.2.2 BESCHERMDE EN ZELDZAME SOORTEN

2.2.2.1 VISSEN

In het plangebied zijn een aantal bijzondere vissoorten aangetroffen. Deze zijn in Tabel 1 opgenomen met hun beschermingsregime (zie §2.1.2) en status op de Rode Lijst

Tabel 1 Bijzondere vissoorten in het bestemmingsplangebieden Haarzuilens

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Flora Faunawet	Rode Lijst
Bittervoorn	<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	Tabel 3	kwetsbaar
Kleine modderkruiper	<i>Cobitis taenia</i>	Tabel 2	niet bedreigd
Kroeskarper	<i>Carassius carassius</i>	-	kwetsbaar
Vetje	<i>Leucaspis delineatus</i>	-	kwetsbaar

Riviergrondel	<i>Gobio gobio</i>	-	niet bedreigd
---------------	--------------------	---	---------------

Daarnaast zijn Brasem, Baars, Blankvoorn, Ruisvoorn, Snoek, Zeelt en Tiendoornige stekelbaars aangetroffen.

Beschermden vissen

De bittervoorn wordt hooguit 8 cm groot en lijkt veel op een gewoon voorntje, maar heeft een roze glans over de flanken en een blauwe streep over de zijkant van de staart (zie Figuur 2). De bittervoorn komt in Nederland vrij algemeen voor in poldersloten, weteringen, vaarten en plassen. In Europa is het visje echter zeldzaam en daarom is de soort opgenomen in de Habitatrichtlijn en streng beschermd onder de Flora en faunawet. De voortplanting van de Bittervoorn is heel bijzonder. Het vrouwtje legt haar eitjes namelijk in

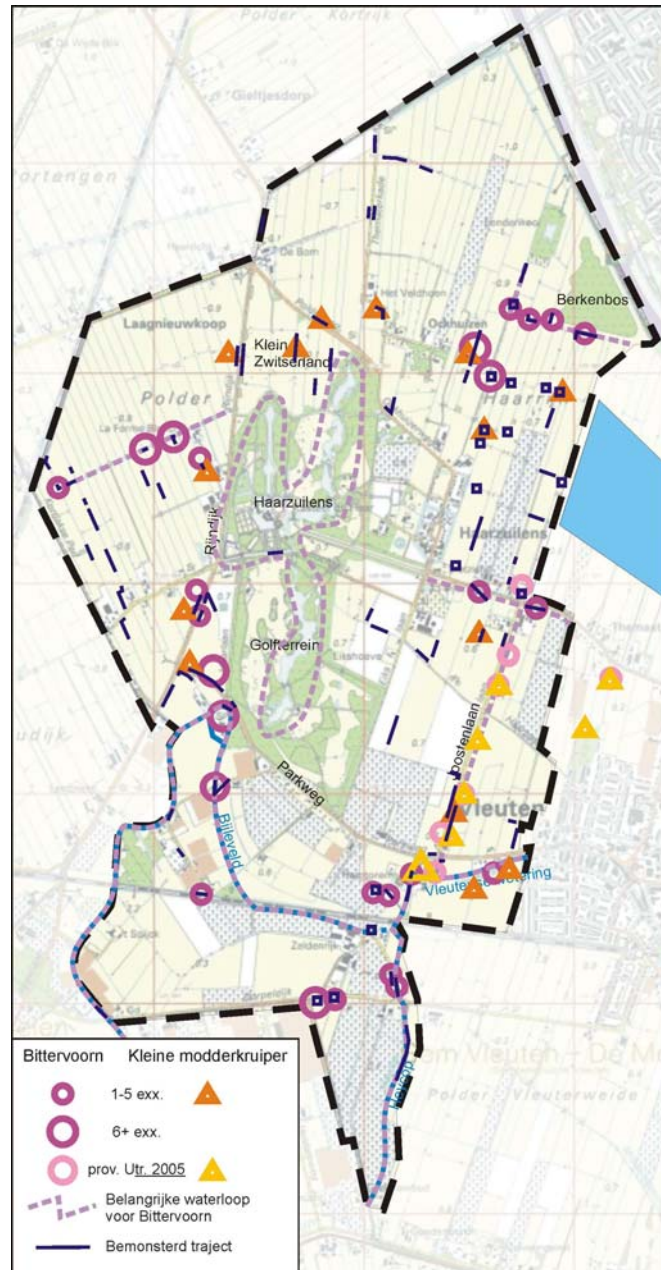

een grote zoetwatermossel door haar lange legbuis bliksemsnel in de adembuis van de mossel te steken. De eitjes komen na een kleine week uit en de jonge visjes blijven dan nog 3 weken in de mossel en laten zich dan uitspugen. Grote zoetwatermosselen zijn dus van levensbelang voor de Bittervoorn. Daarom zijn deze in wateren met bittervoorn ook beschermd en moeten ze zoveel mogelijk gespaard worden bij het beheer. In grote delen van de provincie Utrecht komt de Bittervoorn algemeen voor.

De kleine modderkruiper is een zeer slank visje van hooguit 12 cm (zie Figuur 2). Zoals de naam al zegt is het een bodemvisje die echter ook graag tussen de waterplanten zit. Voor de kleine modderkruiper geldt hetzelfde verhaal als voor de bittervoorn: in Europa zeldzaam, maar algemeen in de Nederlandse polders. De soort is ook opgenomen in de Habitatrichtlijn. Omdat de soort in Nederland algemeen en onbedreigd is, is de beschermde status lichter dan die van de Bittervoorn. De soort is opgenomen in Tabel 2 van de AMvB. In de provincie Utrecht komt de Kleine modderkruiper algemeen voor in het westen en ten zuiden van de Heuvelrug.

Beide soorten wensen grotere weteringen om te overwinteren en kleinere sloten als zomerbiotoop. De Bittervoorn gebruikt de sloten vooral als opgroeigebied voor jonge vis en blijft in de buurt van de grotere wateren. De modderkruiper gebruikt een groter deel van de sloten en paait hier ook.

De waarnemingen van de beschermde vissen zijn weergegeven in Figuur 3. De Bittervoorn heeft meerdere kernen in het gebied. 1) Het stelsel van de Bijleveld, Heycop en Vleutense wetering vormen een belangrijke ruggengraat. Aangrenzende sloten zijn van belang voor jonge dieren. 2) de sloten langs de Joostenlaan en Thematerweg staan via duikers in verbinding met het eerste gebied. Hier zijn in deze inventarisatie weinig waarnemingen gedaan. 3) In het noordoostelijk deel van Polder Haarrijn vormt de brede sloot ten zuiden van het berkenbos de hoofdbiotoop. Jonge visjes verspreiden zich over aansluitende sloten. 4) In de polder ten westen van de Rijndijk bevindt zich een populatie in de brede dwarswetting. 5) In het parkbos zelf tenslotte zijn door de provincie Utrecht in het Grand canal ten noorden van het kasteel grote aantallen Bittervoorns aangetroffen. Nu is alleen aan de Bochtdijk gevist, maar in dit lastig bevisbare water is de Bittervoorn niet aangetroffen. Toch wordt aangenomen dat de soort nog altijd in de waterpartijen voorkomt. De waarnemingen ten westen van de golfbaan horen waarschijnlijk bij deze populatie. Deze sloten staan namelijk niet in contact met de Bijleveld en zijn ook geïsoleerd van de populatie in de westelijke polder.

Figuur 3. Voorkomen beschermde vissen.

De Kleine modderkruiper is vrij weinig gevangen. Waarschijnlijk zou een inventarisatie in de zomer meer waarnemingen hebben opgeleverd. De Kleine modderkruiper is desondanks verspreid in het grootste gedeelte van het gebied aangetroffen. In het zuidelijk gedeelte lijkt de soort afwezig, maar daar moeten we niet van uitgaan. Aangenomen wordt dat de modderkruiper behalve in de Vleutense wetering, ook voorkomt in de Bijleveld, de Heycop en de aansluitende sloten. In polder Haarrijn kan de Kleine modderkruiper overal verwacht worden. In het noordelijke en westelijke gedeelte zijn alleen in de nabijheid van het parkbos modderkruipers gevangen. Toch moet ook in de open delen van deze gebieden rekening worden gehouden met de aanwezigheid van deze soort.

Andere bijzondere vissen

Naast de Bittervoorn zijn ook de Kroeskarper en het Vetje als bedreigde vissoorten in de Rode Lijst opgenomen. De Riviergrondel komt landelijk algemeen voor, maar in de provincie Utrecht is de soort zeldzaam. De waarnemingen van deze soorten zijn aangegeven in Figuur 4.

De Kroeskarper is een vis van zeer plantenrijk water. In de provincie Utrecht komt de soort verspreid voor in het westelijke deel en ten zuiden van de Heuvelrug. Bij de inventarisatie zijn jonge exemplaren aangetroffen in sloten ten noorden van de Thematerweg en een langs de Joostenlaan. Het is niet duidelijk waar de volwassen dieren leven. Een bewoner suggereerde dat de visjes zijn meegekomen met de inlaat van water uit de watergang langs de Thematerweg.

Het Vetje is een klein visje wat in allerlei watertypen en onbestendig voorkomt. Het Vetje is verspreid door het gebied aangetroffen.

Hoewel niet beschermd en ook niet op de Rode Lijst, is de meest bijzondere soort de Riviergrondel. Deze is namelijk zeldzaam in het westelijke deel van de provincie Utrecht en was uit deze omgeving niet bekend. De meest nabije vindplaatsen zijn de Grecht ten noorden van Woerden en de Hollandse IJssel ten westen van Montfoort (Heuts en de Jong, 2003). In oktober 2006 is door de auteur bij de Enghwetering ten oosten van Vleuten het eerste exemplaar gevangen. Nu zijn twee juvenielen gevangen in de Vleutense wetering bij de Hamtoren en in een sloot die in contact staat met de Bijveld.

Figuur 4. Voorkomen overige bijzondere vissen.

2.2.2.2 AMFIBIEËN

Het veldwerk viel buiten de geschikte inventarisatieperiode voor amfibieën. Toch zijn tussen water- en oeverplanten tamelijk veel Groene kikkers en Kleine watersalamanders aangetroffen. De meeste gegevens komen uit het gegevensbestand van de provincie Utrecht. In het gebied komen 5 soorten amfibieën voor. Deze zijn in Tabel 2 op de volgende pagina vermeld. In Figuur 5 zijn de veldwaarnemingen van 2006 en de historische waarnemingen van de provincie weergegeven

Tabel 2 Amfibieën in het bestemmingsplangebieden Haarzuilens

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Flora Faunawet	Rode Lijst
Kamsalamander	<i>Triturus cristatus</i>	Tabel 3	bedreigd
Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>	Tabel 2	
Meerkikker*	<i>Rana ridibunda</i>	Tabel 1	niet bedreigd
Bastaardkikker*	<i>Rana esculenta</i>	Tabel 1	niet bedreigd
Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>	Tabel 1	niet bedreigd
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>	Tabel 1	niet bedreigd

* De Meerkikker en Bastaardkikker behoren tot de Groene kikkers.

De Kamsalamander is in 1994 door de provincie Utrecht aangetroffen in poelen op het golfterrein. Deze salamander komt verspreid voor in de oostelijke helft van het land, maar ontbreekt in het lage westen. In de provincie Utrecht komt de Kamsalamander tamelijk algemeen voor aan weerszijden van de Heuvelrug en verspreid langs de Nederrijn/Lek. Het voorkomen op Haarzuilens is van groot belang omdat deze populatie vele kilometers verwijderd is van andere. De Kamsalamander is opgenomen in de Habitatrichtlijn en is streng beschermd.

De overige soorten zijn licht beschermd (Tabel 1 vd. AMvB). Uit de gegevens van de provincie blijkt dat al deze soorten algemeen in het gebied voorkomen. Met name in de polder Haarrijn.

2.2.2.3 VOGELS

Figuur 5. Aangetroffen amfibieën.

Vogels zijn niet meegenomen in deze inventarisatie. De tijd van het jaar was niet geschikt en de provincie heeft geen gegevens van broedvogels. Bovendien is het inventariseren van broedvogels in het kader van de Flora- en faunawet weinig zinvol, omdat voor het verstoren van broedende vogels in principe geen ontheffing wordt verleend. Buiten de broedtijd zijn de nestplaatsen niet beschermd. Werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling in weilanden en aan bomen en struiken, dienen dus buiten de broedtijd te worden uitgevoerd. Uitzondering vormen de nestbomen van uilen en spechten, welke wel ook buiten de broedtijd zijn beschermd. Deze vogels broeden ongetwijfeld in het

parkbos, maar daar zullen geen veranderingen gaan plaatsvinden waarbij oude bomen het veld moeten ruimen.

Zonder gegevens kan wel een inschatting van de vogelbevolking van het gebied worden gemaakt. De open weilanden in het westen en noorden lijken geschikt voor weidevogels zoals Kieviet, Scholekster, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik en Graspieper. Verder is het gebied meer besloten en niet aantrekkelijk voor weidevogels. Hier vormen de verschillende bosjes en hagen een broedgelegenheid voor tal van zangvogels zoals Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf en Zwartkop. In het oude loofbos van Haarzuilens mag een rijke vogelbevolking verwacht worden, met daarbij vele holenbroeders.

Alle inheemse vogels vallen onder het beschermingsregime van de 'overige soorten' van tabel 2 van de AMvB.

2.2.2.4 GRONDZOOGDIEREN

In het 'globale rapport' van het Natuurloket van het kilometerhok 127-459 (het noordelijk deel van het parkbos) is aangegeven dat daar 7 strenger beschermde (tabel 2 of 3) soorten zoogdieren bekend zijn, en 6 daarvan staan in de bijlage van de Habitatrichtlijn. Aangezien alle vleermuizen in de Habitatrichtlijn staan, gaat het dus om een grondzoogdier wat wel strenger beschermd is, maar niet in de HRL is opgenomen. Dat is een kort lijstje, maar geen enkele soort daarvan komt echter in deze omgeving voor. De Eekhoorn zou een optie zijn, maar navraag bij de toezichthouder wees uit dat deze niet voorkomen in Haarzuilens. Rest de gedachte dat het om de Damherten (tabel 2) in het hertenkamp gaat. Huisdieren vallen echter niet onder de Flora- en faunawet.

In het veld is diverse malen een Haas gezien. In de graslanden komen daarnaast Mol en Veldmuis ongetwijfeld voor. Andere algemeen voorkomende kleine grondzoogdieren als de Egel, Bosmuis, Aardmuis, Bosspits- en Huisspitsmuis zijn in dit gevarieerde gebied zeker aanwezig. Dit geldt ook voor Hermelijn, Bunzing en Wezel. De provincie heeft in 1994 de Bunzing gesignaleerd in het parkbos.

Deze soorten behoren allen tot de licht beschermde soorten van tabel 1 van de AMvB. In geval van ruimtelijke ontwikkeling is het verstoren van deze soorten vrijgesteld van de Flora- en faunawet.

Voor vleermuizen is Haarzuilens van groot belang. Deze groep is onderzocht door de VZZ.

2.2.2.5 PLANTEN

Bij de provincie Utrecht zijn verspreidingsgegevens van planten geraadpleegd. In het plangebied komen 8 beschermde planten voor, waarvan er 2 ook op de

Rode lijst staan. Daarnaast zijn er 12 soorten van de Rode Lijst die niet beschermd zijn. Deze zijn in Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde planten gezien, maar oktober is natuurlijk ook niet de beste tijd daarvoor. Als beschermde soort in dit gebied is vooral de Zwanebloem te verwachten. Dit is een licht beschermde soort van tabel 1 van de AMvB.

Tabel 3 Bijzondere planten in het bestemmingsplangebieden Haarzuilens

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	FFW	RL	voorkomen Haarzuilens
Moeraswespenorchis	Epipactis palustris	2	x	Hooiland Bijleveld
Waterdrieblad	Menyanthes trifoliata	2	x	één plek bij Lagehaarsedijk
Steenbreekvaren	Asplenium trichomanes	2		kasteel Haarzuilens
Rietorchis	Dactylorhiza majalis ss praetermissa	2		Hooiland Bijleveld
Aardaker	Lathyrus tuberosus	1		Joostenln, spoordijk Bijleveld en Kortjakse pad
Brede wespenorchis	Epipactis helleborine	1		plek in parkbos-zuid en spoorbaan bij Bijleveld
Zwanebloem	Butomus umbellatus	1		Algemeen in polder Haarrijn W, N en NO.
Gewone dotterbloem	Caltha palustris	1		Verspreid in polder Haarrijn
Agrimonie	Agrimonia eupatoria		x	Hooiland Bijleveld en Joostenlaan
Gladde vrouwenmantel	Alchemilla glabra		x	één plek parkbos centraal zuid
Kamgras	Cynosurus cristatus		x	Hooiland Bijleveld en perceel aan Rijndijk
Bosaardbei	Fragaria vesca		x	Zuidelijk en oostelijk deel parkbos
Geelhartje	Linum catharticum		x	Hooiland Bijleveld
Grote keverorchis	Listera ovata		x	één plekje westkant parkbos zuid
Spits fonteinkruid	Potamogeton acutifolius		x	sloot ten zuiden eendenkooi
Wateraardbei	Potentilla palustris		x	spoorloot laagnieuwkoop - kortjaksepad
Krabbescheer	Stratiotes aloides		x	één plek bij Lagehaarsedijk
Brede waterpest	Elodea canadensis		x	Diverse plekken in polder Haarrijn W, N en NO
Goudhaver	Trisetum flavescens		x	Hooiland Bijleveld, Joostenlaan en parkbos N
Veldgerst	Hordeum secalinum		x	polder haarrijn NO.

Het botanische kroonjuweel van het gebied is het vochtige hooiland van Staatsbosbeheer aan de Bijleveld. Hier groeien massaal allerlei soorten die kenmerkend zijn voor jonge duinvalleien. De bermen van de Joostenlaan herbergen veel soorten van kruidenrijke hooilanden en zijn daarnaast rijk aan paddestoelen. Veel bijzondere soorten groeien in het parkbos. Tenslotte is de polder Haarrijn van belang voor water- en oeverplanten die in meer en mindere mate aanwezig zijn. Omdat het op kaart weergeven van al deze soorten nogal lastig is en veruit de meeste groeiplaatsen niet door het plan worden bedreigd, is geen kaartje van de flora gemaakt.

2.2.2.6 WEEKDIEREN

Er is gezocht naar de Platte schijfhoren (*Anisus vorticulus*). Dit waterslakje is zeer gevoelig voor vervuiling en is in Nederland en heel Europa achteruitgegaan. De soort is daarom opgenomen in bijlage IV van de Habitatrictlijn. Bij het vaststellen van de soortenlijsten voor de Flora- en faunawet is het slakje aan de aandacht ontsnapt en per abuis niet in de lijsten opgenomen. Dit wordt binnenkort hersteld en de Platte schijfhoren is dan officieel streng beschermd, zoals alle andere soorten van bijlage IV van de Habitatrictlijn. Volgens de Atlas van Nederlandse zoetwatermollusken, (Gittenberger et al., 1998) is de Platte schijfhoren niet in de omgeving van Haarzuilens waargenomen, maar wel in de polders bij Harmelen.

Van 4 locaties is een zak met waterplanten meegenomen en uitgezocht. Van locatie 5 zijn een aantal slakken verzameld, Zie Figuur 6. De resultaten zijn in Tabel 4 weergegeven.

Tabel 4 Waterslakken

Nederlandse naam	1	2	3	4	5
Draaikolkschijfhoren	32	7	36	19	8
Gewone schijfhoren	40	11	102	80	
Gekielde schijfhoren	2	11	7		3
Witte schijfhoren		3			
Riempje	3		14	18	1
Bron blaashoren	14	36	3	87	
Grote diepslak		17	7	1	
Kleine diepslak	1				
Posthoornslak			29	11	
Gew. poelslak	1	2	4	1	
Ovale poelslak		1	4		
moeraspoelslak		3	1	1	

Figuur 6. Monsterplekken waterslakken.

De gevonden soorten zijn bewoners van schoon en plantenrijk water, maar zijn niet erg kritisch ten aanzien van de waterkwaliteit. De Gekielde schijfhoren is nog de beste indicator en deze is weinig aangetroffen. De Platte schijfhoren is dus niet aangetroffen en waarschijnlijk ook niet te verwachten.

2.2.2.7 INSECTEN

Een klein aantal insecten is beschermd. Deze zijn (zeer) zeldzaam en huizen in specifieke biotopen. In het plangebied komen deze niet voor.

Figuur 7. De veel aangetroffen Draaikolkschijfhoren lijkt veel op de Platte schijfhoren.

Vermeldenswaardig is wel dat door de provincie in 1994 populaties van de Smaragdlibel en de Vroege glazenmaker zijn gevonden in de waterpartijen van het parkbos. Dit zijn minder algemene soorten die relatief hoge eisen aan hun biotoop stellen. Verder is tijdens de schepnetinventarisatie de Pikzwarte waterkever veel aangetroffen. Deze liefhebber van schoon en plantenrijk water geeft aan dat het met de sloten in het gebied goed gesteld is.

2.2.3 DE VERANDERINGEN

Plannen

De uitvoering van het landinrichtingsplan heeft grote effecten op het karakter van het gebied. Zie Figuur 8. Grote oppervlakten agrarisch grasland zullen worden omgevormd tot enerzijds bloemrijke graslanden (mosterdgeel) met verspreide bosjes en anderzijds tot bos en struweel met daarin speel- en ligweiden (donkergroen gebandeerd). Deze gebieden worden verder ontsloten en ingericht ten behoeve van de recreatie met fiets- en wandelpaden. In de polder ten zuiden van Laagnieuw-koop en ten zuiden van het berkenbos in het noordoosten, zullen de waterlopen worden verbeterd (blauwe lijnen).

Figuur 8. Het landinrichtingsplan.

Het is de auteur echter niet duidelijk wat daarmee wordt bedoeld. Ten westen en ten oosten van het golfterrein zijn met een * zoeklocaties voor uitbreiding van de golfbaan aangegeven.

In het stedenbouwkundig Programma van Eisen Hamlaan, worden/zijn (?) voor het gebied tussen de Parkweg en de spoorlijn een manege, een begraafplaats en een weg opgenomen. In het landinrichtingsplan is hier ook een nieuwe waterloop aangegeven.

3 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

3.1 EFFECTEN OP BESCHERMDE SOORTEN

De Bittervoorn en Kleine modderkruiper komen algemeen in het gebied voor. Zij zijn afhankelijk van een samenhangend stelsel van waterlopen en sloten van diverse afmetingen, een goede waterkwaliteit en plantengroei zowel onder water als in de oeverzone. De Bittervoorn is bovendien sterk afhankelijk van het voorkomen van grote zoetwatermossels. Het leefgebied van beide soorten verdwijnen wanneer waterlopen worden gedempt en tijdelijk verstoord wanneer waterlopen worden verbeterd of wanneer anderszins in het natte profiel wordt ingegrepen. Daarnaast zal leefgebied verdwijnen of verslechteren wanneer bos wordt aangeplant, ook al blijven de wateren ongemoeid. Door schaduw en bladval verdwijnen namelijk de water- en oevervegetatie en wordt een sloot ongeschikt voor vissen. Dit punt doet zich voor in de polder ten westen van de Rijndijk, welke tot aan de dwarswetering wordt beplant. Hier leven Bittervoorn en zeer waarschijnlijk ook de Kleine modderkruiper. Ook in het gebied tussen Parkweg en de spoorlijn wordt veel bos aangeplant. In dit gebied zijn Bittervoorn en Kleine modderkruiper vrijwel zeker aanwezig. In gebieden waar hooiland is voorzien zijn, heeft de toekomstige inrichting geen negatief effect, maar kunnen bij de inrichting wel sloten verstoord worden. Omdat beide soorten in het gebied algemeen voorkomen brengen de landschappelijke veranderingen de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar.

De leefgebieden van de amfibieën worden tijdens inrichtingswerkzaamheden verstoord. Vooral bij het verbeteren van waterlopen. Ook voor hen geldt dat door bosaanplant sloten ongeschikt worden voor de voortplanting. Meer bos en extensieve graslanden betekenen voor de meeste soorten een verbetering van de kwaliteit en vergroting van het leefgebied. De groene kikkers prefereren een open landschap en voor hen zal de oppervlakte geschikt biotoop afnemen. Wanneer de Kamsalamander nog in het gebied aanwezig is, komt deze waarschijnlijk niet buiten het parkbos voor. De hoek tussen Rijndijk en golfterrein, waar een uitbreiding van de golfbaan is voorzien, ligt vlakbij de oude vindplaatsen en zou dus onderdeel van het leefgebied kunnen zijn. Nader onderzoek dient hier uitsluitsel over te verschaffen.

Wanneer ingrepen in het broedseizoen zouden worden uitgevoerd zou dat een ernstige verstoring betekenen van ter plaatse broedende vogels. Buiten het broedseizoen is deze verstoring veel kleiner of afwezig. Aangezien bomen juist in het najaar of winter dienen te worden geplant, zal dat geen problemen opleveren. De voorbereiding van de aanplant kan in augustus beginnen. Voor

weidevogels neemt het oppervlak geschikt broedgebied af. Voor soorten van bos, struweel en ruigten wordt het gebied beter. Aangezien geen oude bomen worden verwijderd, zijn voor spechten en uilen geen effecten te verwachten.

De aanwezige grondgebonden zoogdieren en hun verblijfplaatsen zullen bij inrichtingswerkzaamheden worden verstoord. Dit geldt vooral voor de soorten van het grasland zoals de Haas en de Veldmuis. Veel soorten verblijven vooral in beplantingen en hieraan vinden nauwelijks ingrepen plaats. Voor de graslandsoorten gaat het areaal achteruit, maar de kwaliteit blijft minimaal gehandhaafd door het extensieve hooiland-beheer. Voor de soorten van opgaande beplanting en ruigten neemt het geschikt areaal toe.

Voor de meeste bijzondere planten heeft de landinrichting geen (blijvend) negatief effect. De belangrijkste gebieden, hooiland Bijleveld en bermen Joostenlaan, blijven ongemoeid. Voor de vegetatie van de Joostenlaan zou het bijvoorbeeld funest zijn wanneer de omgeving zou worden beplant en de bermen permanent in de schaduw zouden komen te liggen. De omgeving blijft echter open. Het omvormen van weide naar bos gaat ten koste van planten van grasland, oevers en sloten. In de gebieden waar dit is gepland, zijn deze soorten echter niet of nauwelijks aanwezig. Van de vier soorten van tabel 2 van de AMvB, zijn de Moeraswespenorchis en de Rietorchis beperkt tot het hooiland aan de Bijleveld en groeit Steenbreekvaren op de muren van het kasteel die blijven staan. Alleen het Waterdrieblad langs de Lagehaarsedijk wordt bedreigd door de aanplant van bos. Van de licht beschermde soorten (tabel 1 AMvB) groeien Aardaker en Brede wespenorchis op plaatsen waar niet of weinig wordt ingegrepen. De Zwanebloem komt veel voor in de te beplanten polder ten westen van de Rijndijk en zal daar sterk achteruitgaan. Ook zal de Zwanebloem schade kunnen ondervinden van het verbeteren van sloten ten zuiden van het berkenbos. De Gewone dotterbloem staat op dezelfde plek als Waterdrieblad aan de Lagehaarsedijk en kan hinder ondervinden van bosaanplant. Ten zuiden van het berkenbos liggen enkele groeiplaatsen die bij het verbeteren van de waterlopen verloren zouden kunnen gaan.

Voor waterslakken geldt ook dat verbossing van de omgeving leidt tot achteruitgang of totale ongeschiktheid van de biotoop. In het gebied zijn echter geen beschermde of bedreigde soorten te verwachten.

3.2 WETTELIJKE VERPLICHTINGEN

In de vorige paragraaf zijn de effecten op alle beschermde en bedreigde soorten besproken. Omdat in geval van ruimtelijke ontwikkelingen het verstoren van de licht beschermde soorten is vrijgesteld van de Flora en faunawet, gelden de wettelijke verplichtingen alleen voor de zwaarder beschermde soorten van tabel 2 en 3 van de AMvB. Dat zijn de Bittervoorn en

Kamsalamander van tabel 3 en de Kleine modderkruiper en het Waterdrieblad van tabel 2 van de AMvB. Het lijkt er trouwens op dat het Waterdrieblad een tuinplant betreft. In dat geval zijn de plant en de groeiplaats niet beschermd. Voor de andere strenger beschermde soorten (Moeraswespenorchis en Rietorchis) worden geen effecten verwacht.

Voor het verstoren van de verblijfplaatsen van de Bittervoorn en Kamsalamander is in geval van ruimtelijke ontwikkeling een ontheffing noodzakelijk. Voor het verstoren van verblijfplaatsen van de Kleine modderkruiper en het Waterdrieblad moet ook een ontheffing worden aangevraagd, tenzij gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode. In de vorige paragraaf is aangegeven welke activiteiten een verstoring van de verblijfplaats betekenen: namelijk aanplant van bos aan de zonzijde van het water, en ingrepen aan het natte profiel zoals dempen en verbetering. Of bij het uitbreiden van de golfbaan verblijfplaatsen van de Kamsalamander worden verstoord is op dit moment onduidelijk.

Voor de andere licht beschermde amfibieën en zoogdieren is het verstoren van verblijfplaatsen niet verboden is. De zorgplicht van artikel 2 is wel van toepassing. Dat betekent dat de schade zo klein mogelijk gehouden moet worden door werkzaamheden na de voortplantingstijd en voor de winterrust uit te voeren, ofwel na augustus en voor november.

Vogels vallen onder het regime van tabel 2 van de AMvB: de 'overige soorten'. Het is gebruikelijk dat versturende ingrepen buiten het broedseizoen, dus niet tussen 15 maart en 15 juli, worden uitgevoerd. In dat geval is geen ontheffing vereist.

3.3 AANBEVELINGEN

- Ingrepen aan percelen in de periode augustus – december uitvoeren.
- Houdt bij het beplantingsplan nadrukkelijk rekening met het water. Houd water zoveel mogelijk in het licht! Dit geldt vooral voor de hoofdwaterlopen zoals de Bijleveld en de dwarswetering in de westelijke polder, en de sloten die hiermee in verbinding staan.
- Leg op open plekken tussen de bosschages, poelen aan voor amfibieën en libellen.
- Ingrepen aan water in de periode september – november uitvoeren. Deze periode valt na de meest kwetsbare tijd voor jonge amfibieën en vissen en voordat de kou invalt. Bij lage watertemperaturen zijn deze koudbloedige dieren te traag om te kunnen vluchten.

- Het onderhoud van de watergangen waar Bittervoorn en Kleine modderkruiper voorkomen, dient volgens de gedragscode van de Unie van Waterschappen uitgevoerd te worden. Tot op dit moment wordt het slootonderhoud op illegale wijze uitgevoerd. Bij diverse wateren met Bittervoorn zijn de lege schelpen van zoetwatermosselen tussen het slootvuil op de kant aangetroffen. Deze dieren moeten echter in het water

teruggezet.

Aanbevolen wordt om de beheerders in dit gebied te informeren over de ecologische en juridische aspecten van het waterbeheer.

Wellicht is het mogelijk om beheervorschriften in het bestemmingsplan op te nemen.

Figuur 9. Zwanemossel op de kant gezet bij het schonen van de sloot bij het berkenbos waar Bittervoorn voorkomt. Dit is in feite illegaal, de Flora en faunawet verplicht deze mosselen terug te zetten.

BRONNEN

Anonymus, 2001

Flora- en Faunawet. Den Haag

Anonymus, 2004

Besluit van 10 september 2004, houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en Faunawet en enkele andere wijzigingen. Staatsblad 2004, 501. Den Haag

Gittenberger, E., A.W. Janssen, W.J. Kuijper, J.G.J. Kuiper, T. Meijer, G. van der Velde & J.N. de Vries, 1998

De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. Nederlandse Fauna deel 2, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS Nederland, Leiden.

Jong, Th. de, R. Beenen en P. Heuts, 2003

Atlas van Utrechtse vissoorten. Provincie Utrecht en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Utrecht.

Jansen, E.A., 2002. Vleermuisleefgebieden in de driehoek Haarzuilens Harmelen-Vleuten (Stichting Vleermuisbescherming Utrecht).

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2002

Soortbescherming bij ruimtelijke ingrepen en dergelijke; Over de Flora- en faunawet in Nederland. Den Haag

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, 2005

Buiten aan het werk? Houd rekening met beschermde dieren en planten! Brochure.

Unie van Waterschappen, 2005

Gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen. Goedgekeurd door de ledenvergadering van de Unie van Waterschappen op 28 oktober 2005. Voorgedragen aan de Minister van LNV ter goedkeuring op 9 november 2005

Website Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, onderwerp Natuurwetgeving

